

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ ДИСТИНКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

EMPIRICAL ANALYSIS OF THE MOTIVATIONAL COMPONENT OF DISTINCTIVE BEHAVIOR IN STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

Стаття подає узагальнені результати емпіричного дослідження мотиваційного компонента дистинктивної поведінки студентів технічних спеціальностей.

Термін «дистинктивна поведінка» описує поведінковий феномен, що ґрунтується на прагненні особистості проявити неповторну індивідуальність, виокремитися серед інших та привернути увагу, навіть у супереч соціальним нормам чи можливому несхваленню з боку оточення.

Вибірка дослідження охопила 399 студентів технічних спеціальностей, серед них 209 осіб чоловічої статі та 190 – жіночої. Для збору емпіричних даних використано поєднання двох психодіагностичних методик. Методика В. Гербачевського «Оцінка рівня домагань» дала можливість дослідити внутрішній мотив, мотив самоповаги, мотив боротьби та очікуваний рівень результатів. Опитувальник А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі» дав змогу виявити провідну мотиваційну спрямованість студентів – орієнтацію на досягнення успіху, уникнення невдач чи відсутність чіткої домінанти.

Перевірка розподілів за критерієм Колмогорова–Смірнова підтвердила відхилення від нормальності, що зумовило використання непараметричних критеріїв у порівнянні груп.

Дослідження було організовано у три етапи. На першому етапі здійснено описовий аналіз мотиваційної структури студентів, що дозволило окреслити загальні тенденції та взаємозв'язки між різними мотивами. Другий етап передбачав рівневий аналіз із використанням Z-оцінок, завдяки якому результати різних методик було уніфіковано та представлено у вигляді трьох рівнів вираженості мотиваційного компонента. Третій етап дослідження передбачав аналіз міжгрупових відмінностей за статтю та локалізацією місця проживання студентів. Для цього було використано непараметричні статистичні методи: χ^2 -критерій Пірсона для виявлення загальних залежностей, критерій Манна–Уїтні для порівняння двох незалежних груп та критерій Краскела–Уолліса для аналізу відмінностей між трьома і більше групами. Отримані результати демонструють ефективність комплексного підходу, що поєднує описовий аналіз, рівневу класифікацію та міжгрупові зіставлення. Такий підхід дозволяє отримати більш цілісне уявлення про мотиваційний компонент дистинктивної поведінки студентів і може бути використаний у подальших дослідженнях.

Ключові слова: дистинктивна поведінка, мотиваційний компонент, студенти тех-

нічних спеціальностей, рівневий аналіз, гендерні відмінності, соціально-демографічні чинники.

The article presents the generalized results of an empirical study of the motivational component of distinctive behavior among students of technical specialties. The term "distinctive behavior" refers to a behavioral phenomenon based on an individual's striving to demonstrate unique individuality, to stand out from others, and to attract attention, even in contradiction to social norms or possible disapproval from the surrounding environment.

The study sample included 399 students of technical specialties, among them 209 male and 190 female participants. To collect empirical data, a combination of two psychodiagnostic methods was used. V. Herbachevsky's method "Assessment of the Level of Aspirations" made it possible to study the intrinsic motive, the self-respect motive, the struggle motive, and the expected level of results. A. Rean's questionnaire "Motivation for Success and Fear of Failure" made it possible to identify the dominant motivational orientation of students – orientation toward achieving success, avoiding failure, or the absence of a clearly expressed dominant tendency.

Testing the distributions using the Kolmogorov–Smirnov criterion confirmed deviations from normality, which determined the use of nonparametric criteria in group comparisons.

The research material was organized into three stages. At the first stage, a descriptive analysis of the motivational structure of students was carried out, which made it possible to outline general tendencies and interrelations among different motives. The second stage involved a level-based analysis using Z-scores, which allowed the unification of results obtained from different methods and their representation in the form of three levels of expression of the motivational component. The third stage consisted of intergroup comparisons by gender and place of residence of students, applying nonparametric statistical criteria.

The obtained results demonstrate the effectiveness of a comprehensive approach that combines descriptive analysis, level classification, and intergroup comparisons. This approach provides a more holistic understanding of the motivational component of distinctive behavior among students and can be applied in further research.

Key words: distinctive behavior, motivational component, students of technical specialties, level-based analysis, gender differences, socio-demographic factors.

УДК 159.99

DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.76.31>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Гаваза Л.В.

аспірантка кафедри психології та педагогіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. Дистинктивна поведінка студентів технічних спеціальностей постає як важливий психологічний феномен, що відо-

бражає прагнення молоді до самовираження та підкреслення власної індивідуальності. Водночас особливості прояву мотиваційного компо-

ненту цього феномена досі залишаються недостатньо вивченими, що зумовлює актуальність проведення емпіричного дослідження.

Мета статті – емпіричне дослідження мотиваційного компоненту дистинктивної поведінки студентів технічних спеціальностей з урахуванням описових показників, рівневої структури та міжгрупових відмінностей.

Виклад основних результатів дослідження. Людська поведінка має багатогранний характер і формується у результаті складної взаємодії внутрішніх особистісних передумов та зовнішніх обставин. У площині соціальних взаємодій особливий інтерес становить дистинктивна поведінка, яка чітко вирізняється з-поміж традиційних чи очікуваних моделей. Вона може реалізовуватися у манері спілкування, зовнішньому вигляді, професійній діяльності, творчому самовираженні і навіть у соціальних актах протесту. У науковій літературі [3, с. 5] дистинктивна поведінка визначається як феномен, що відображає прагнення індивіда підкреслити власну унікальність і виділитися серед інших, навіть у разі суперечності суспільним нормам чи ризику соціального несхвалення. Підґрунтям дистинктивної поведінки є не лише вплив зовнішнього середовища, а й внутрішні мотиваційні чинники, які в науковій літературі [1, с. 19–20] розглядаються як складний механізм поєднання внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяють появі активності людини та визначають її спрямованість.

Для дослідження мотиваційного компонента дистинктивної поведінки студентів застосовано дві психодіагностичні методики: «Оцінка рівня домагань» В. Гербачевського [6, с. 304] дала змогу проаналізувати ключові показники мотиваційної структури, зокрема внутрішній мотив, мотив самоповаги, мотив боротьби та очікуваний рівень результатів. Опитувальник А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі» [5] дозволив визначити провідний тип мотиваційної орієнтації студентів – спрямованість на досягнення успіху, уникнення невдач або невизначений мотиваційний полюс. Застосування обраних методик обґрунтоване поєднанням теоретичних аргументів та практичної ефективності.

З метою перевірки відповідності емпіричних даних нормальному розподілу було застосовано одновибірковий критерій Колмогорова–Смірнова

[2, с. 48]. У таблиці 1 наведені значення статистики критерію та р-значення для кожної змінної методик В. Гербачевського та А. Реана.

Результати перевірки засвідчили, що всі змінні статистично відхиляються від нормального розподілу ($p < 0,05$). Це обґрунтовує використання непараметричних методів аналізу, серед яких критерій Манна–Уїтні [4, с. 103] для двох незалежних груп та критерій Краскела–Уолліса [2, с. 106] для трьох і більше груп.

На основі результатів перевірки та проведеної кількісної обробки даних за методикою В. Гербачевського «Оцінка рівня домагань» було сформовано описові статистичні характеристики досліджуваних показників. У таблиці 2 подано результати для чотирьох компонентів мотиваційної структури: внутрішнього мотиву, мотиву самоповаги, мотиву боротьби та очікуваного рівня результатів.

Результати описової статистики засвідчили, що внутрішній мотив має найвищі середні показники ($M = 14,29$), мотив самоповаги ($M = 8,51$) та очікуваний рівень результатів ($M = 8,32$) займають проміжні позиції, тоді як найнижче значення має мотив боротьби ($M = 7,64$).

Для вивчення мотиваційних орієнтацій студентів було використано опитувальник А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі». Узагальнені показники описової статистики подано у таблиці 3.

Результати описової статистики засвідчили, що найвищі середні значення має мотивація успіху ($M = 10,70$), нижчі – страх невдачі, а показники невизначеного мотиваційного полюса займають проміжне місце.

Для глибшого розуміння результатів було проаналізовано розподіл рівнів мотиваційної спрямованості, який показав, що більшість студентів (59,4%) мають невизначений мотиваційний полюс, тоді як орієнтація на успіх (20,6%) та страх невдачі (20,1%) виражені приблизно однаково. Отримані результати свідчать, що основу дистинктивної поведінки студентів становлять внутрішня мотивація, потреба у самоповазі та орієнтація на успіх. Разом із тим у більшості респондентів виявлено невизначений мотиваційний полюс, тоді як мотив боротьби та мотивація, пов'язана зі страхом невдачі, мають нижчий рівень вираженості.

Таблиця 1

Результати перевірки нормальності розподілу за критерієм Колмогорова–Смірнова

Методика	Змінна	Статистика Колмогорова–Смірнова (K-S)	Рівень значущості (p)
Оцінка рівня домагань (В. Гербачевського)	Внутрішній мотив	0.065	<0.001
	Мотив боротьби	0.089	<0.001
	Мотив самоповаги	0.078	<0.001
	Очікуваний рівень результатів	0.085	<0.001
Мотивація успіху та страх невдачі (А. Реана)	Мотивація	0.079	<0.001

Таблиця 2

Описові статистичні характеристики за методикою В. Гербачевського «Оцінка рівня домагань»

Компонент мотиваційної структури	Кількість респондентів	Середнє	Медіана	Мода	Стандартне відхилення	Дисперсія	Мін	Макс	Асиметрія	Експес
Внутрішній мотив	399	14.29	14.0	13	3.64	13.25	6	26	0.15	-0.38
Мотив боротьби	399	7.64	7.0	6	3.08	9.46	2	17	0.29	-0.35
Мотив самоповаги	399	8.51	9.0	10	3.25	10.56	2	19	0.09	-0.53
Очікуваний рівень результатів	399	8.32	8.0	6	3.41	11.65	2	14	-0.02	-0.97

Таблиця 3

Описові статистичні характеристики за методикою А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі»

Показник	Кількість респондентів	Середнє	Медіана	Мода	Стандартне відхилення	Дисперсія	Мін	Макс	Асиметрія	Експес
Мотивація успіху та страх невдачі	399	10.70	11.00	12.00	4.02	16.20	0.00	22.00	0.16	-0.21

Для переходу від загальних описових характеристик до аналізу рівнів вираженості мотиваційного компоненту результати різних методик було стандартизовано за допомогою Z-оцінок [1]. Такий підхід дозволив привести показники до єдиної шкали, визначити відхилення індивідуальних результатів від середнього значення вибірки та розрахувати інтегральний показник вираженості мотивації для кожного респондента. На основі критерію стандартного відхилення було виокремлено три рівні мотиваційного компоненту: низький ($< -0,664$), помірний ($-0,664 \dots +0,664$) та високий ($> +0,664$). Розподіл студентів за рівнями подано у таблиці 4.

Результати засвідчили, що помірний рівень мотиваційного компоненту є домінуючим серед студентів технічних спеціальностей (66,4%), тоді як високий (17,0%) і низький (16,5%) рівні виявлені рідше та характеризуються подібними частками вибірки.

Завданням наступного етапу було перевірити залежність між рівнем мотиваційного компоненту

та статтю студентів. Для цього використано χ^2 -критерій Пірсона [2, с. 121]. Аналіз розподілу рівнів показав подібні частки серед чоловічої та жіночої статі: в обох групах переважав помірний рівень (65,1% і 67,9% відповідно), тоді як низький (15,8% і 17,4%) та високий (19,1% і 14,7%) траплялися з близькою частотою. Статистичний аналіз за критерієм χ^2 не виявив залежності між рівнем мотиваційного компоненту та статтю студентів ($\chi^2 = 1,401$; $df = 2$; $p = 0,496$). Аналогічні результати отримано за допомогою додаткових перевірок: відношення правдоподібності ($p = 0,494$) та лінійно-лінійний зв'язок ($p = 0,304$).

Для більш детального вивчення можливих відмінностей між групами застосовано критерій Манна-Уїтні [2 с.103]. Результати показали, що статистично значуща різниця зафіксована лише за показником «мотив самоповаги» ($p = 0,012$), який виявився більш вираженим у чоловічій статті. Для інших змінних – «внутрішній мотив», «мотив боротьби», «очікуваний рівень результатів» та

Таблиця 4

Характеристика рівнів прояву мотиваційного компонента дистинктивної поведінки студентів технічних спеціальностей

Рівень прояву	Діапазон Z-оцінок	Кількість студентів (n)	% від вибірки
Низький	-1.938 ... -0.664	66	16.5%
Помірний	-0.664 ... 0.664	265	66.4%
Високий	0.664 ... 1.748	68	17.0%

«мотивація успіху/страх невдачі» - розбіжностей не виявлено ($p > 0,05$), а ефект-розміри свідчать про слабку силу відмінностей. Таким чином, у цілому стать не визначає рівень вираженості мотиваційного компоненту дистинктивної поведінки, хоча в окремих аспектах (зокрема мотив самоповаги) може проявлятися гендерна специфіка.

Після аналізу залежності між рівнем мотиваційного компоненту та статтю студентів наступним кроком було дослідження впливу локалізації місця проживання. Для цього також застосовано χ^2 -критерій Пірсона [2, с. 121]. Розподіл показав певні відмінності: серед міських студентів частка низького рівня становила 25,4%, серед студентів із селищ міського типу – 5,9%, а серед сільських – 16,0%. Помірний рівень був домінуючим у всіх групах (66,1%, 85,3% та 64,4% відповідно), тоді як високий рівень найчастіше спостерігався у студентів із села (19,6% проти 8,5% у міських та 8,8% у селищних). Статистичний аналіз підтвердив наявність залежності між рівнем мотиваційного компоненту та місцем проживання ($\chi^2 = 12,288$; $df = 4$; $p = 0,015$). Додаткові перевірки дали аналогічні результати: відношення правдоподібності ($p = 0,010$) та лінійно-лінійний зв'язок ($p = 0,019$).

Для уточнення характеру відмінностей застосовано критерій Краскела–Уолліса [2, с. 106]. Результати показали, що статистично значуща різниця виявлена лише за показником «очікуваний рівень результатів» ($H = 6,524$; $p = 0,038$), проте сила ефекту є мінімальною ($\eta^2 = 0,011$). Для інших показників («внутрішній мотив», «мотив боротьби», «мотив самоповаги», «мотивація успіху / страх невдачі») відмінностей не зафіксовано ($p > 0,05$). Отже, локалізація місця проживання не є визначальним чинником диференціації мотиваційного компоненту, проте виявлено локальні відмінності за показником «очікуваний рівень результатів», які мають мінімальну силу ефекту.

Висновки. Результати проведеного емпіричного дослідження засвідчили, що мотиваційний компонент дистинктивної поведінки студентів технічних спеціальностей характеризується переважанням внутрішньої мотивації, потреби у самоповазі та орієнтації на досягнення успіху. Домінування помірного рівня вираженості вказує на збалансований характер мотиваційної сфери більшості студентів. Гендерні відмінності не виявили

систематичного впливу на рівень сформованості мотиваційного компоненту, за винятком окремого показника «мотив самоповаги», що був більш вираженим у чоловіків. Локалізація місця проживання чинить вплив лише на показник «очікуваний рівень результатів», проте сила цього впливу є статистично незначною. Отримані дані засвідчили доцільність застосування комплексного підходу, що охоплює описову статистику, рівневий аналіз та міжгрупові зіставлення, як інструменту для глибшого вивчення мотиваційних механізмів. Таким чином, проведене дослідження робить внесок у поглиблення наукового розуміння дистинктивної поведінки студентів, підкреслюючи її багаторівневу й багатовимірну природу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бідюк П. І., Терент'єв О. М., Просянкін-Жарова Т. І. Прикладна статистика : навчальний посібник. Вінниця : ПП «ТД «Едельвейс і К», 2013. 304 с. ISBN 978-966-2462-21-0.
2. Боснюк В. Ф. Математичні методи в психології: курс лекцій : мультимедійне навчальне видання. Харків : НУЦЗУ, 2020. 141 с.
3. Гаваза Л. Концептуальна модель дистинктивної поведінки особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2024. Вип. 1(19). С. 5–10. DOI: [https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1\(19\).1](https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1(19).1).
4. Кісіль З. Р., Швець Д. В. Мотивація діяльності людини : навчальний посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса : Видавництво ОДУВС, 2023. 154 с.
5. Методика діагностики рівнів і особливостей психологічної готовності керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін: навчально-методичний посібник / О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, А. С. Москальова, О. О. Нежинська, Н. І. Пінчук, Г. В. Соломіна, О. А. Філь ; за наук. ред. О. І. Бондарчук ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». Київ, 2014. 148 с.
6. Рогів Є. І. Настільна книга практичного психолога. Кн. 1. Система роботи психолога з дітьми різного віку : навчальний посібник : у 2-х кн. Київ : Освіта, 1999. 384 с.

Стаття надійшла у редакцію: 29.08.2025

Стаття прийнята: 17.09.2025

Опубліковано: 23.10.2025